

Eğitim ve Teknoloji

Education & Technology

dergi web sayfası: <http://dergipark.org.tr/egitek>

“Üniversite” Üzerine Bir Tahlil Denemesi

Nilgün DAĞ*^a

^a Dr. Öğretim Üyesi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, e-posta: dagnilgundag@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5084-6472

Öz

Bu makale, üniversite nosyonunu konu almaktadır. Çalışmanın üzerine bina edildiği analiz çerçevesi karşılaştırmalı bir düzeyde kurgulanmış olup ilk bölümde Batı kültür tarihinin belirleyici bir unsurunu oluşturan üniversite fikrinin tarihi gelişimine ilişkin bir girizgâh yapılmakta; ardından Türk üniversitelerinde yerleşik bir hâl kazanmış olan kök sorunlar tartışılmakta; son bölümde ise, bu sorunların mikro ve makro ölçekte ortaya çıkardığı tahribatlara ilişkin tespitlerde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilim kültürü, bilim politikası, mentorluk, neoliberal eğitim politikaları, üniversite

An Attempted Analysis on “University”

Abstract

This article focuses on the notion of university. The analysis framework on which the study is based is constructed on a comparative level, and in the first part an introduction is made to the historical development of the university idea, which constitutes a decisive element of Western cultural history. Then, the root problems that have become established in Turkish universities are discussed. In the last part, the determinations related to the destruction caused by these problems in micro and macro scale are made.

Keywords: Science culture, science policy, mentoring, neoliberal education policies, university.

Giriş

Üniversiteler, Klasik dönemde mevcut ilmî bilginin okutulduğu, tartışıldığı, yorumlandığı ve insanlara aktarıldığı kurumlardır; ama araştırma merkezleri değildir (Fazlıoğlu, 2015: 45). Bugün ise bilimi üretme, öğretme ve yayma mesuliyetine ve taahhüdüne sahip seçkin eğitim kurumlarıdır. Aynı zamanda insan psikolojisinden ekolojik sorunlara kadar hemen her konuda bilimsel araştırmaların yapıldığı ve bu araştırmalar sonucunda ahlâkî, manevî, felsefî, estetik, entelektüel vb. birçok alanda nesnel ve tarafsız bilginin üretildiği ana kaynaklardır. İdeal anlamda ise sorgulamanın,

* Sorumlu yazar

Geliş Tarihi: 02.06.2019

Kabul Tarihi: 30.06.2019

özgür ve bağımsız düşüncenin merkezidirler (Dağ, 2016: 45). Ayrıca bireyin ekonomik yararlığı üzerine planlanmış meslek eğitimi veren kurumlar durumundadır. Gelecekte ise, ne yapacağı ve nasıl bir hizmet sunacağı hâlâ yanıt bulmayı bekleyen sorulardan biridir.

Batı'da ve Türkiye'de Üniversite

Üniversite, Latince “universitas” kökünden gelir. Universitas, “bütün, yekpare” anlamına gelmekte olup lonca kelimesinin karşılığı olarak öğrenciler ve hocalar birliği anlamında kullanılmaktadır (Kenan, 2016: 5; Tozlu, 2016: 498). Üniversitelerin ilk formu, manastır ve katedral okullarıdır. Bu okulların temel işlevi, keşiflere ve rahiplere yüksek teoloji eğitimi sağlamaktır; ilaveten, onların Yedi Özgür Sanat (The Seven Liberal Arts) dalında (Gramer, Retorik/Hitabet ve Diyalektik/Mantık, Aritmetik, Geometri, Astronomi ve Müzik) yetişmelerine katkıda bulunmaktadır (Dönmez, 2005: 129).

Yedi Özgür Sanat, Orta Çağ eğitim kurumlarında akli ve ahlâki olgunlaştırmak için zorunlu kapsamda okutulmuş ve öğretilmiştir. Bu yedi sanat, Trivium (dil ve konuşmaya yönelik sanatlar) ve Quadrivium (doğaya ilişkin sanatlar) olarak adlandırılan iki kola ayrılmıştır. Trivium Gramer, Retorik ve Mantık; Quadrivium ise Aritmetik, Geometri (Coğrafya ve Tabiat bilimleri de dahil), Astronomi ve Müzik derslerinden oluşmuştur (Jeauneau, 1998: 34). Trivium, insan zihnini matematik-fizik disiplinlerine hazırlayıcı bir eğitim aşaması iken Quadrivium insanı en yüksek disiplin alanına, yani felsefeye, scientia'ya götüren bir patikadır. Trivium'un içeriğinde yer alan sözel sanatlar Quadrivium'a hazırlık aşamasıdır. Gramer, dilin; Mantık ise, düşüncenin ve çözümlemenin mekânıdır. Retorik ise, konuşma ve tartışma alanında yetkinlik kazandırma işinden sorumlu bir disiplindir. Sözel sanatlarla donanmaksızın Quadrivium'u kavramaya hazır hâle gelmek olası değildir. Matematik sanatlarıyla yüklü olan Quadrivium'da ise aritmetik, sayı bilgisi; Geometri, boyut bilgisi; Müzik, oran bilgisi; Astronomi ise, hareket bilgisidir. Quadrivium aşamasındaki bilgiler, kendi üzerine katlanan ve derin düşünceyi güdüleyen bilgilerdir. Bu bakımdan Yedi Özgür Sanat'la eğitilmiş olmak, özellikle Klasik Çağ insanı için ayrı bir değer ve ayrıcalıktır. Çünkü bu şekilde bir eğitim, hem sözel ve sayısal disiplinleri bir arada sunmakta hem de bu disiplinlerin arasındaki doğal bağı keşfetmeye yönelik bir kültür anlayışı geliştirmektedir (Dürüşken, 2007: 124-126). O dönemde derslerin böylesi bir ikili tasnifle sistematize edilmiş olması oldukça önemlidir.

Ortaçağ'ın “universitas”ı, Rönesans'la birlikte yerini ulusal özelliklere ve yerel uygulamalara terk etmiştir. Üniversite, asıl fonksiyonel özelliklerini Rönesans sonrası kazanmaya başlamış; Hümanizm, Protestanlık, Kapitalizm ve Ulus-Devlet anlayışı üniversiteleri tamamen dönüştürmüştür. 16. yy'da filolojinin yenilenmesi, 17. yy'da bilim dünyasında (Harvey, Descartes ve Newton) ve modern hukuktaki (Grotius, Pufendorf) atılımlar, 18. yy'da Aydınlanma üniversiteler için temel dönüm noktaları olmuştur. Aydınlanma düşüncesiyle birlikte üniversiteler, devletlerin ve sanayinin ihtiyaçlarına uygun tavırlar takınmaya başlamıştır. 1860-1940 yılları arasındaki süreçte ise yükseköğretim meslekleşmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında yükseköğrenimin işlevi tamamen değişmiş; eğitim ve öğretim daha fazla pratiğe, faydacılığa ve uzmanlaşmaya doğru kaymıştır (Toku,

t.y.). Bugün gelinen noktada ise üniversiteler, ekonomik ve sosyal kalkınmaya doğrudan katkı sağlamayı benimseyen kurumlar hâline gelmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yenilikler, artan uluslararası bilgi ağı, devletlerin küçülmesi, vb. durumlar bir yandan üniversite-sanayi işbirliğini gerektirmiş bir yandan da üniversitelerin girişimci rolü kazanmasına, yükseköğretimin sınır ötesine açılmasına, öğrencilerin ve akademisyenlerin uluslararası hareketliliğine, yurtdışına şube kampüsler kurulmasına yol açmıştır. Yükseköğretim kurumları fikir piyasası olmaktan çıkmış, ekonomik bir piyasa rolüne bürünmüştür (Sakıncı & Aybarç-Bursalıoğlu, 2012).

Türkiye’de ise modern anlamda üniversitenin tarihi, 1845’te planlanan ve ancak 1863’te açılabilen Darü’l-Fünûn ile başlayabilmiştir. Üstelik Darü’l-Fünûn böylesi bir toplumsal, siyasal, sınıfsal ve zihinsel zemin üzerinde yükselmemiştir. Doğrudan devletin inşa ettiği bir kurum olarak var olmuştur. Kuruluşundan itibaren meşruiyet, personel, eğitim programı, ders araç ve gereçleri, bina, sınav sistemi, halkla ilişkiler, hukukî ve malî özerklik gibi pek çok konuda sorunlar yaşayan Darülfünûn birçok defa kapatılmış, yeniden açılmış ve reformlara tabi tutulmuştur (Gündüz, 2012). Nihayet 1923’te ilmî özerklik kazanmış ve Atatürk’ün emriyle Türkiye’ye çağrılan İsviçreli Profesör Albert Malche’in verdiği rapor doğrultusunda 1933’te “İstanbul Üniversitesi” adını alarak köklü bir reforma tabi tutulmuştur (Namal ve Karakök, 2011). Ancak bu reform hareketi de yükseköğretimin temel sorunlarını çözmede ve eksikliklerini gidermede pek yeterli olmamış; hatta birçok araştırmacı, uzman ve düşünürün göre yeni birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir.

Görüldüğü üzere Batı üniversiteleri, tarihi süreçte belli bir şuurun ve mücadelenin sonucunda ortaya çıkmış ve örgütlenmiştir. Belli bir toplumsal, siyasal, sınıfsal ve zihinsel zemin üzerinde yükseldiği için de yerleşik bir bilim kültürü ve bilim politikası ortaya koyabilmiştir. Türk üniversiteleri ise, doğrudan devletin inşa ettiği kurumlardır, tepeden inmedir ve belli bir mücadelenin ürünü değildir. Farklı bir amaç ve ihtiyaç ile hasıl olmuştur. Nerede konumlanacağı, koordinatlarının ne olacağı kestirilememiştir. Cemil Meriç’in¹ tespitiyle “pusulasızdır; kökü, dalı, çiçeği, meyvesi ve belli bir davası yoktur”.

Üniversiteye İlişkin Tespitler

Batı dünyası, Aristo mantığıyla şekillenmiştir. Batılının hayata bakışı bu mantık yüzünden radikaldir, keskindir, ikilidir, siyah-beyazdır. Bu mantıkta doğru 1, yanlış 0 ile temsil edilir. Yani 1 tam kesinliği, 0 ise tam imkânsızlığı gösterir. 1 ile 0 arasındaki hiçbir şey anlam ifade etmez. Bir olgunun “oldukça”, “biraz”, “fazlaca”, “aşağı yukarı”, “yaklaşık”, vb. hâliyle doğru veya yanlış olduğunu savunmak mümkün olamamaktadır. Yani, bu mantıkta orta durumlar dışlanmaktadır (Şen, 2012). Doğu kültürünün düşünce yapısı ise bulanıktır, saçaklıdır, dağınıktır, çokludur ve gridir. Bu nedenle dejenerasyona, suistimale ve taklitçiliğe daha açıktır. Doğu mantığındaki tek ölçü, akla yakınlıktır. Her şey her an değişebileceğinden dolayı kesinlik diye bir şey yoktur. Doğru, 1 ile 0

---

¹ “Nesillerin idrakten mahrum edildiği, şurardan iğdiş edildiği bir ameliyathane. Bir büyücü kazanı, bir Darülaceze. Bütün felaketlerimizin senaryosu orada hazırlandı. Bina değil, şankr. Memleketi için için yiyen ur.” (Meriç, t.y.: 117).

arasında bir yerdedir. Batı ve Doğu mantığı arasındaki bu farklılık, insan bilişini de farklılaştırmış ve dinamikleri, düşünce biçimleri/sistematikleri, bakış açıları, vb. farklı olan zihinler ortaya çıkarmıştır.

Şen (2012), ikili mantığın “ortanın dışlanması” mantığı olduğu ve eğitim sistemimizin her aşamasında bu mantığın izlerine rastlanabileceği tespitini yapmakta ve bulanık mantığın gelecekte geçmişte oynadığı rolden daha fazlasını oynayacağını altını çizmektedir. Ona göre, ikili mantıkta uçlar rol oynarken bulanık mantıkta ortadaki düşünce ve olaylar ön plandadır. Ortadakilerin incelenmesi ile uçlara ulaşmak mümkün iken uçlara saplanmış bir düşünce sisteminden kurtulmak ve hem ortayı hem de diğer ucu görmek pek kolay değildir. Erzan (2005) ise, Aristo mantığı ile bulanık mantığın karşı karşıya getirilmesini doğru bulmamaktadır. Ona göre bulanık mantık, aslında esneklik değil; saptamalarımıza daha büyük kesinlikler kazandırmaktadır. Ayrıca Erzan, eğitim anlayışındaki bu radikal dönüşümün “determinizmin terk edilmesi”, “Newton mekaniğinin ötesine geçilmesi”, “baskın lineer düşüncenin terk edilmesi” vb. söylemlerle dile getirilmesini ve bu ifadelerde yer alan teknik terimlerin bağlamından koparılarak yorumlanmasını eleştirmektedir. Erzan’ın bu tespitleri, gerek akademisyenlerin gerekse eğitim bilimci, düşünür ve yazarların kavramlara açıklık getirme konusunda yeterince özenli ve titiz davranmadıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

Bu tespit, üniversitelere ve araştırmacılara ilişkin bir başka hakikati daha gün yüzüne çıkarmaktadır. Bilimsel üretkenlik, felsefi ve fikri derinlik iyi ve sağlam bir kavram bilgisine ihtiyaç duyar. Kavramları aydınlatmak ve aralarındaki ilişkileri açıklığa kavuşturmak, hem daha sağlıklı neden-sonuç ilişkisi kurabilmek hem de kavram yanlışlarının ve kavram kargaşasının önüne geçebilmek açısından önemlidir. Ne yazık ki Türkiye’de yeter sayıda kavram çalışmaları ve kavramsal araştırmalar yapıldığını söylemek mümkün değildir. Bilhassa eğitim bilim alanında, literatür taramasına dayalı review araştırmalarını hafife alınan bir anlayış mevcuttur. Eğitim bilim alanındaki çoğu derginin yayın politikası, bu tür araştırmaları dışlama üzerine kuruludur². Benzer şekilde eğitim bilim alanında yayınlanan kitapların neredeyse tamamı ders adlarından oluşan, yazımı kısa sürede tamamlanan ve içerik itibarıyla da birbirinden çok da büyük farklılık arz etmeyen niteliktedir. Herhangi bir kavramı ya da olguyu derinlemesine ele alan ve okuyucuyu derin düşünce ve analizlere sevk eden eserlere rastlamak pek mümkün değildir. Gelişmiş bir tercüme kültürünün olmayışı büyük bir eksikliklerdir.

Nitekim Batı felsefesi ve Batı bilimi ile geç tanışmamızın en önemli nedenlerinden biri, dil engeldir ve bu bugün bile bir ölçüde önemini korumaktadır. Adnan Adıvar’ın Osmanlı Türklerinde İlim adlı eseri, Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşundan 19. yy’ın sonlarına kadarki düşünsel perişanlığımızı tüm ayrıntılarıyla ortaya koyan kıymetli bir eserdir. Bu eserde, Adıvar Orhan Gazi’nin İznik’te ilk medreseyi kurduğu 14. yy’ın başından 18. yy’ın sonuna kadar olan süre içinde Türkiye’de

---

² Her ne kadar çoğu dergi, bu konuyla ilgili yazılı bir beyan oluşturmasa da pratikteki uygulamalar bunun aksini göstermektedir.

bilimin durumunu matematik, astronomi, coğrafya, kimya ve tıp alanlarında eserler vermiş âlimleri ve eserlerini inceleyerek değerlendirmektedir. “Fûtuhatçı” (fetihçi) bir millet oluşumuz ve yabancı ülkeleri zapt etmek ve yönetmek galesi yüzünden düşünmeye ve öğrenmeye yeterli vakit ayırmamış olmamızı bu perişanlığın nedeni olarak nitelemektedir.

Muhteviyatsızlaşma, sıradanlaşma, maddileşme, etik değer yoksunluğu da bugün üniversitelerde yaygın bir etki alanı bulmuş ciddi meselelerdir³. “Etik yüksüz, yansız ve yargısız olmaktır. Kişi içinde negatif şeyler biriktirmişse yüküldür; taraf tutuyorsa yanlıdır, kalıp düşüncelerle yol alıyorsa yargılıdır.”⁴. Tezini bitiren bir öğrencinin savunma tarihinin danışmanı tarafından sürekli ertelenmesi karşısında öğrencinin danışmanına negatif duygular içinde olması onun yüklü olduğunu gösterir ki bu, etik hareket etmesini güçleştirir. Ya da fikir teatisinde “o haklı” görüşünde olmak yanlılıktır ve etik davranmanın önünde bir engeldir. Ve “tüm hocalar aynı” gibi bir önyargı yine etik dışıdır. Ne yazık ki etik dışı söylem ve uygulamalar, üniversitelerdeki kurumsal ilişkiyi profesyonellikten uzaklaştırmakta; sağlıksız bir bilimsel refleks üretmekte ve marazi bir akademik kültürü yeşertmektedir.

Mentorluk, hem öğrenci-öğretim elemanı açısından faydalı bir süreçtir hem de üniversitelerin ihtiyaç duyduğu bilimsel ve akademik kültürün oluşmasına katkı sunacak bir sistemdir. Temeli, “sosyal öğrenme teorisine” dayanmakta olup mentor ile menti arasındaki öğrenme ortaklığını vurgulayan bir uygulamadır. Mentorluk, mentorun bilgi ve deneyimini mentinin gelişimini destekleyecek şekilde kullanmasını içeren bir gelişim ve paylaşım sürecidir (Kılınç ve Alparıslan, 2014). Her ne kadar usta-çırak ilişkisinin bugünün terminolojisindeki karşılığı olarak yorumlansa da bazı açılardan aralarında farklılık vardır. Mentorluk, yalnızca mentinin bilgi ve becerilerini geliştirme imkânı bulduğu bir süreç değildir; mentorun da mesleki gelişimine katkı sağlayan bir uygulamadır. Mentî, mentoru izleme ve gözleme yoluyla öğrenerek somut yaşantılar üzerinden tecrübeye dayalı bir bilinç ve farkındalık kazanırken mentor da mentideki gelişimlerle birlikte kendini değerlendirme fırsatı bulmaktadır.

Barbarosoğlu’na (2018) göre, bugün üniversitelere ilişkin sorunlarımızın bir sisteme bakan yüzü, bir de üniversite hocalarının⁵ vazife ahlâkına sahip olmayışlarından kaynaklanan yüzü bulunmaktadır. Aslında her iki sorun da nitelikli bir akademik ve bilimsel kültür inşa edememiş olmamızın ortaya

³ Bir üniversitenin II. Abdülhamit’e onursal doktora vermesi hayli ilginç bir hadisedir.

⁴ Bu ifade, Şule Öncü’nün 2016 yılında verdiği “Psikoterapide Duygusal Eşlik ve Etik Müdahale” başlıklı konferansından alıntılanmıştır.

⁵ Akademisyenlerin feodal köylülükten, öğrencilerinse düşünsel perişanlıktan kurtarılması elzemdir. Bunun yolu üniversitelerde sağlıklı ve yerleşik bir bilim kültürü ve bilim politikası inşa etmektir. İnsan, her türlü davranış repertuarına sahip yırtıcı bir varlıktır ve bu davranış repertuarının her türünü ortaya çıkaran yegâne unsur insanın içinde bulunduğu çevresel şartlardır. Sağlıklı bir akademik ve bilim kültürünün oluşması içinse iki birimin çok güçlü olması gerekmektedir: Kütüphane ve Laboratuvar. Türkiye’deki tüm üniversitelerin kütüphanelerini topladığımızda 13 milyonluk bir koleksiyon çıkmaktadır. Oysaki, sadece Harvard Üniversitesi Kütüphanesi’ndeki kitap sayısı 20 milyondur.

çıkardığı olumsuz neticelerdir. Nitelik hayal kırıklığına uğradığı için selameti nicelikte arayan zihniyet dünyamız da bu olumsuz neticeye kuvvet veren hatta yanal tahribat üreten bir marazdır.

Üniversitelerimizin karşı karşıya kaldığı en ciddi sorunlardan biri, temel bilim kürsülerinin kapatılmasıdır⁶. Bu, temel bilimlerde yeterli birikiminin olmaması⁷ meselesinden daha büyük ölçekli bir sorundur. Üniversite giriş sınav sonuçlarına bakıldığında; mühendislik kolları, tıp, işletme, iktisat, mimarlık, ekonomi gibi uygulamalı bilimler fizik, kimya, matematik, biyoloji gibi temel bilimlere göre daha fazla tercih edilmektedir⁸. Gençler maddiyat vaat en mesleklere yönelmekte; kendini temel bilimlere adamayı düşünenlerin oranı her geçen gün azalmaktadır. Bu bir “iç beyin göçü”dür ve “dış beyin göçü”nden uzun vadeli sonuçları bakımından daha tehlikeli ve daha zararlı bir şeydir. Üniversite eğitiminin bel kemiği olan ve bilim, teknoloji, mühendislik, sağlık gibi birçok alandaki gelişmelerin altyapısını oluşturan Temel Bilim dallarında yeterli birikim olmaksızın yenilik ve ilerleme sağlamak mümkün değildir (Batuhan, 2006: 38-39). Dünyada bu şekilde kestirme bir yol izleyerek sanayileşen ya da gelişen bir ülke örneği yoktur.

Bu eleştirilerin çizdiği genel çerçeveyi daha da derinleştirmek mümkündür. Şöyle ki, Avrupa’daki üniversitelerin örgütlenme biçimleri ve pedagoji anlayışları insanlığa önemli tecrübeler bırakmıştır. Paris Üniversitesi teoloji alanında öncülük ederken Bologna Üniversitesi hukuk eğitiminin merkezi hâline gelmiştir. Oxford Üniversitesi ise, matematik ve doğa bilimleri alanında haklı bir üne kavuşmuştur. Bu üniversitelerin en karakteristik özelliği “ihtisaslaşma” (uzmanlaşma) olmuştur. İhtisaslaşma, bir bakıma zihnin disiplin olmasıdır⁹; kişinin belli bir tarzda düşünebilir hâle gelmesidir. Bugün hâlâ bilgide, öğrenmede ve araştırmada “genişlik”ten çok “derinlik” itibar görmektedir¹⁰. Bu, ne tam anlamıyla doğrudur; ne de bütünüyle yanlıştır. Kuşkusuz disiplinler

---

⁶ Dünya Ekonomik Forumu’nun yayınladığı, geleceğin ihtiyaç duyacağı meslekler listesine göz atıldığında; Robot teknolojisi, genetik bilimi, nanoteknoloji, yapay zekâ, 3D yazıcılar, büyük veri teknolojisi gibi birçok mesleğin daha iyi matematik, daha iyi fizik, daha iyi biyoloji ve daha iyi fizik eğitimi gerektirdiği görülecektir.

⁷ Eğitim evrensel boyutları olan bir olgu olsa da milli bir hadisedir. Ne yazık ki Türk Eğitim Sistemi’nin bir istikameti, gayesi, felsefesi ve ruhu hâlâ oluşturulamamıştır. İçinde yaşadığı coğrafyanın ve kültürün bir sonucu olarak doğmadığı için milli bir kimlik kazanamamış ve İngiliz emprisizmi, Amerikan pragmatizmi, Fransız rasyonalizmi ve Alman ahlakçılığıyla şekillenmiş felsefelerle yol tutmuştur. Bu, öyle bir noktaya ulaşmıştır ki kalite güvencesi sistemi dahi ithal edilir hâle gelmiştir.

⁸ Gençlerin temel bilimleri tercih etmekten kaçınmalarında ekonomik realitenin katkısı yadsınamaz. Ekonomi, pazar veya piyasa yararlı olanla sürer. Değerli olanı önemsemmez.

⁹ Bilişsel psikoloji ve nöropsikoloji alanında uzun yıllardır araştırmalar yapan ve insan zihninin neye benzediğini, nasıl çalıştığını ve nasıl organize olduğunu inceleyen Amerikalı psikolog Howard Gardner, “psikoloji eğitimi almama rağmen bir psikolog gibi düşünmeyi en az 10 senede öğrendim” derken bir disiplinde yetkinleşmenin uzun yıllar alacağını vurgular. Disiplinli zihin, en az bir ama mümkünse birkaç disipline özgü düşünme biçiminde ustalaşmaya ve yetkinleşmeye gönderme yapar. Bugünün dünyasında insanın çeşitlenen ve boyutlanan ihtiyaçları ve beklentileri ile karşı karşıya kaldığı sorunlar edinmesi gereken enformasyon miktarını arttırmıştır. Bilginin daracık bir alanına kısılp kalmak ve o alanın dışında kalanlardan bihaber olmak ya da makul seviyede bir birikime sahip olmamak kişiyi sığ ve güdük bırakır (Dağ, 2017: 53).

¹⁰ Kuramsal düzeyde üniversiteler, disiplinler arası programları nasıl ele alıp yöneteceklerini hâlâ bilmemektedirler.

bilgiyi, metodolojileri ve kavramları üreten temel mekanizmalardır ve öyle olmaya da devam etmelidirler. Bu yönüyle ele alındığında uzmanlaşma kritik önemdedir. Ancak uzmanlaşma, bir yönüyle de disiplinler arasındaki işbirliğini engelleyebilmekte, yok edebilmekte hatta entelektüel yalıtılmışlığı teşvik edebilmektedir. Ki bu, uzmanların tek bir disiplinin norm ve metodolojisinin ötesine geçmemelerine, kendi sorumluluk alanlarının dışında kalan olguları görmezden gelmelerine, ihmâl etmelerine ya da ilgi göstermemelerine yol açabilmektedir. Nitekim İspanya düşünce tarihinin önemli ismi Jose Ortega y Gasset (1998), -bilhassa yükseköğretim düzeyindeki- bu uzmanlaşma tutkusunu “ihtisas barbarlığı” olarak nitelendirmektedir. Gasset’e göre ihtisas eğitimi, mesleki bilgi donanımı sağlam ama kültürsüz bir “kitle insanı” tipi ortaya çıkarmaktadır. Hem ihtisas barbarlığının hem de kitle insan tipinin ortaya çıkmasının önüne geçmek için yükseköğretimde kültür eğitimine önem vermek şarttır. Kaldı ki kültür eğitimi, mesleki eğitim ve bilimsel araştırmanın yanı sıra üniversitelerin yerine getirmesi gereken bir sorumluluk alanıdır.

Üniversitelerin yerine getirmesi gereken bir diğer sorumluluk da avarelik görgüsüne ilişkindir. Üniversite, gençlere diploma ve gelecek kadar avarelik hakkında bir görgü, terbiye ve zenginlik de kazandırmalıdır. Kütüphaneler, laboratuvarlar, stüdyolar, fikir kulüpleri, kültür-sanat faaliyetleri, atölye çalışmaları vb. üniversite hayatının kıymetli vasatları ve olmazsa olmazlarıdır. Bunların değerini tartışmak abestir. Ancak bu vasatların tamamına bir avarelik görgüsünün eşlik etmesi bir zarurettir. Çünkü avarelik, kişiye bedeninin ve zihninin ihtiyaç duyacağı kaçış planlarını sunar (Özel, 2017: 35).

Sonuç

Üniversite, bir ortaçağ kurumudur. Modern üniversite ise, kapitalizm adı verilen ekonomik ve siyasal örgütlenmenin bir ürünüdür. Feodalitenin hâkim olduğu ortaçağ koşullarında doğan üniversite kurumu, üretim biçiminde yaşanan değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan her yeni toplum düzeninde farklı bir hüviyet¹¹ kazanmıştır. Batı Ortaçağ üniversitesinin temel misyonu, eğitim vermek iken Humboldt’un öncülüğünü üstlendiği modern üniversitenin misyonuna eğitim faaliyetinin yanı sıra araştırma faaliyeti de eklenmiştir (Yavuz, 2017: 219). Ancak 1960’lı yıllarda üniversiteler hızlı bir şekilde gelişmiş ve Humboldt modeli çökmüştür. Üniversiteler, girişimci bir kimlik kazanarak endüstri kuruluşları ile ortak araştırma projeleri yürütmeye başlamış ve piyasa koşullarını dikkate alarak kendi kaynaklarını yaratmaya odaklanmışlardır (Çiftçi, 2010).

Bugün, ileri Batı ülkelerinde ikinci kuşak üniversitelerin yerini artık ürettiği bilgiyi ulusal ve uluslararası ortaklıklar kurarak doğrudan faydaya ve metaya dönüştürebilen üçüncü kuşak üniversiteler almıştır. Üniversitelere artık yaptıkları yayın sayısı veya aldıkları atıf sayısı değil; kurdukları/ortak oldukları şirket ve aldıkları patent sayısı, kurdukları/ortak oldukları şirketlerin cirolarıyla değer atfedilmektedir. Türkiye’de ise Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, üniversitelere

¹¹ Ortaçağ üniversitesi “Birinci Kuşak”, eğitim ve araştırma odaklı Humboldt tipi üniversite “İkinci Kuşak” ve günümüzün girişimci ve toplumla bütünleşen üniversitesi “Üçüncü kuşak” olarak adlandırılmaktadır.

üçüncü kuşağa geçişi bir hedef olarak koymuştur. Ancak Türk üniversiteleri, bilgi üretme ve ticari değer yaratmada hedeflenen noktaya ulaşamamıştır. Çünkü Türkiye'nin girişimcilik karnesi oldukça kötü durumdadır. Yeni şirket kurulumunu körükleyecek vergi avantajları olmadığı gibi yüksek teknoloji girişimleri için gereken fiziksel altyapı da maalesef istenilen seviyede değildir. Ayrıca yüksek teknoloji ve yüksek istihdam yaratabilecek girişimler için ülkemizde yetenek ve bilgi havuzu yeni yeni oluşmaktadır. Bunların yanında Türkiye'deki hakim toplumsal değerler (kadercilik, gelenekçilik ve kolektivizm) girişimciliğin önünde engel oluşturmaktadır (Erkut, 2014: 2).

Bu kavramlaştırma tarzından çıkan nihai sonuç şu ki; Türkiye, Şengör'ün (2016) de dediği gibi bilgi, bilim ve para fakiri bir ülke durumundadır. Bu fakirlik tarımına, sanayisine, ticaretine yansımış, hatta bilimsel, sosyal ve kültürel hayatına da sirayet etmişken; Türkiye yükseköğretimde patlayan nüfusunu dahi eğitmekte zorlanırken ve üniversitelerinde yerleşik bir hâl kazanmış olan kök sorunlarına çözüm geliştiremezken üniversitelerine kuşak atlatması oldukça güç görünmektedir. Bilimin dayandığı ilkeler, kullandığı yöntemler ve mantıkî yapısı bakımından Türk üniversitelerinin kat etmesi gereken uzun bir yolu olduğu muhakkaktır.

Kaynakça

- Barbarosoğlu, F. (2018). "Kendi yerinde olmayan" üniversite hocaları. *Yenişafak Gazetesi*, 02.03.2018 tarihli yazı. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/fatmabarbarosoglu/kendi-yerinde-olmayan-universite-hocalari-2044677>
- Batuhan, H. (2006). *Bilim, din ve eğitim*. 3. Baskı, İstanbul: Bulut Yayınları.
- Çiftçi, M. (2010). Girişimci üniversite ve üçüncü kuşak üniversiteler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 27, 20.06.2017 tarihinde <https://dergipark.org.tr/download/article-file/55643> adlı linkten temin edilmiştir.
- Dağ, N. (2016). Analysis of 'silence' behaviour of academicians in terms of culture and personality (pp. 45- 58). *Contemporary approaches in education and communication*, Eds.: H. Arslan, M. A. İçbay, A. J. Gallard & S. L. Ramos, Frankfurt: PL Academic Research.
- Dağ, N. (2017). Gardner'ın zihin tasnifi ışığında sınıf öğretmenlerine ilişkin bir tahlil denemesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 3(1), s. 51-60.
- Dönmez, S. (2005). Skolastik Üzerine Kavramsal Bir Analiz. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 5(2), s. 123-144.
- Dürüşken, Ç. (2007). Yedi özgür sanat=İnsan (s. 123-132). *Bilim ve Sanat*, Mantık, Matematik ve Felsefe V. Ulusal Sempozyumu Foça-İzmir, Edt.: K. Yakut & A. Şen, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.
- Erkut, E. (2014). *Türkiye'de girişimcilik ve üniversiteler*. 29.06.2019 tarihinde <http://erhanerkut.com/wp-content/uploads/2016/03/TRdeGirisimcilikRev.pdf> adlı linkten temin edilmiştir.
- Erzan, A. (2005). Bilimden kaçış mı?. *TÜBA Günce Dergisi*, Sayı: 32, s. 4-7.
- Fazlıoğlu, İ. (2015). *Sözün eşiğinde*. İstanbul: Papersense Yayınları.
- Gasset, J. O. Y. (1998). *Üniversitenin misyonu* (Çev.: N. G. Işık). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gündüz, M. (2013). Akademiyi anımsamak: Anılarda üniversite sorunları ve eleştiriler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt: 3, No: 1, s. 16-26.
- Jeaneau, E. (1998). *Ortaçağ felsefesi* (Çev.: B. Çotuksöken). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kenan, S. (2016). Üniversitenin kısa hikâyesi (s. 5-34). *Dünyada ve Türkiye'de üniversite* Hz.: N. Tozlu, V. Taşdelen & M. Önal, Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları.

- Kılınç, U. ve Alparslan, A. M. (2014). Yükseköğretimde mentörlük: Mentör ve menti bakış açılarını belirlemeye yönelik bir uygulama. *Yükseköğretim Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, s. 91-101.
- Meriç, C. (t.y.). *Jurnal Cilt 1 1955-65*. İstanbul: İletişim Yayınları, <http://www.okumedia.com/Jurnal%20Cilt%201%20-%20Cemil%20Meriç.pdf>
- Namal, Y. ve Karakök, T. (2011). Atatürk ve üniversite reformu (1933). *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt: 1, No: 1, s. 27-35.
- Özel, A. M. (2017). Avarelik görgüsü. *Açık Medeniyet*, 1, s. 35.
- Sakınç, S. ve Aybarç-Bursalıoğlu, S. (2012). Yükseköğretimde küresel bir değişim: Girişimci üniversite modeli. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt: 2, No: 2, s. 92-99.
- Şen, Z. (2012). Bulanık bilim felsefesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt: 2, No: 1, s. 20-24.
- Şengör, A. M. C. (2016). *Bir toplum nasıl intihar eder?*. İstanbul: Ka Kitap.
- Toku, N. (t.y.) Batı'da ve Türkiye'de üniversite. 29.06.2019 tarihinde <http://www.nesettoku.com.tr/?p=958> adlı linkten temin edilmiştir.
- Tozlu, N. (2016). Üniversitenin mesuliyeti (s. 495-515). *Dünyada ve Türkiye'de üniversite* Hz.: N. Tozlu, V. Taşdelen & M. Önal, Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Yavuz, M. (2017). Batı medeniyetinde üniversite kurumunda yaşanan dönüşümü anlamak: Metodolojik bir okuma denemesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(2), s. 211-220.

Extended Abstract

This article focuses on the notion of university. The analysis framework on which the study is based is constructed on a comparative level, and in the first part an introduction is made to the historical development of the university idea, which constitutes a decisive element of Western cultural history. Then, the root problems that have become established in Turkish universities are discussed. In the last part, the determinations related to the destruction caused by these problems in micro and macro scale are made.

The University is a medieval institution. The main mission of medieval universities is not to do research; the purpose is to provide training. Modern university is a product of economic and political organization called capitalism and they have research mission as well as educational activities. From the 1960s onwards, universities were not only institutions that provided vocational training on the economic usefulness of the individual, but also distinguished educational institutions with responsibility and commitment to produce, teach and disseminate science, as well as undertaking joint research projects with industry organizations and undertaking joint research projects. It has become institutions that focus on creating their own resources. In other words, it has ceased to be an idea market and assumed an economic market role. In the future, what the universities will do and what kind of services they provide is still one of the questions waiting to be answered.

Western universities emerged and organized as a result of a certain consciousness and struggle in the historical process. They were able to put forward an established science culture and science policy. Turkish universities descend directly from the top because they are state-built institutions. And since it is not the product of a particular struggle, it is still not well predicted where it will be located and its coordinates.

Today, the lack of content, becoming ordinary, materialization, unethical discourse and practices distort the institutional relationship in Turkish universities from professionalism. It produces an unhealthy scientific reflex and emerges a morbid academic culture. Lack of sufficient accumulation in basic sciences; closure of basic science chairs because of the fact that young people turn to the most promising material professions; the fact that university education has turned into institutions providing education; the fact that it has not reached a good point in generating information and creating commercial value; the fact that the entrepreneurship report card is in a bad situation; the lack of a good level in terms of the principles on which science is based, the methods it uses and its logical structure; the fact that university teachers do not have the duty of ethics as well as systemic problems are both the reason and the negative consequences of not being able to build a qualified academic and scientific culture.

The world of mentality, which seeks salvation in quantity because it is disappointed in the quality, is also a serious disease that gives strength to this reason and negative result and even produces lateral damage. These symptoms make Turkey a poor country of knowledge, science and

money. This poverty is reflected in agriculture, industry, trade and even in scientific, social and cultural life.